

Carmen Calvo, *Naranjas de la China*, 2001. Tècnica mixta, collage. 39 x 17 x 23 cm.

LA NATURALESA DEL DELINQUENT

LA SÍNDROME DE DESVIACIÓ ASOCIAL

Vicente Garrido Genovés

CRIMINAL NATURE. SOCIAL DEVIATION SYNDROME. THE NATURE OF AN OFFENDER HAS AGAIN BECOME THE LEGITIMATE OBJECT OF STUDY IN THE CRIMINOLOGICAL ARENA, GIVEN THE ADVANCE IN THE STUDY OF THE BRAIN AND BEHAVIOURAL GENETICS DURING THIS CENTURY. MOREOVER, STUDYING A CRIMINAL'S CAREER IS A VERY USEFUL TOOL OF INQUIRY, AS ANALYSING AN OFFENDER'S LIFE CAN INDICATE THE MAIN RISK FACTORS THAT SUPPORT VIOLENCE AND CRIMINALITY, AS WELL AS SOME IMPORTANT INTERACTIONS THAT INCREASE DEVIANT BEHAVIOUR. THIS PAPER EXPLORES SOME OF THE RISK FACTORS THAT SEEM TO EXPLAIN AN INDIVIDUAL'S PROPENSITY TO VIOLENCE AND CRIME, AS WELL AS THE CONCEPT OF GENERAL DEVIANCE SYNDROME, CURRENTLY THE CLOSEST WE COME TO THE IDEA OF A "CRIMINAL PERSONALITY".

Moltes persones se sorprenen quan s'assabenten que hi ha una cosa anomenada «síndrome de desviació asocial», o si es prefereix, un tipus de temperament o caràcter que comporta proclivitat a la delinqüència i la criminalitat. Com pot ser això quan les pressions culturals són tan poderoses i l'ambient influeix d'una manera tan òbvia per afavorir o incentivar la comissió de delictes en la societat? Aquest article contesta breument a aquesta pregunta, alhora que intente fer llum sobre el que significa avui dia el concepte de «personalitat criminal».

■ INTERACCIONS AMBIENT-NATURALESA EN LA PROCLIVITAT CRIMINAL

Per començar pel segon terme d'aquesta pregunta, el fet és que l'ambient influeix sempre, però ho fa en interacció amb subjectes que carreguen amb una naturalesa biològica singular, com Steven Pinker ha tornat a sistematitzar en la seua obra *La tabla rasa* (2004). I aquesta naturalesa peculiar implica una càrrega heretable, per descomptat. Els estudis comparatius de bessons monozigòtics i dizigòtics poden donar-nos informació sobre la proporció de variabilitat d'un tret que pot atribuir-se als gens,

la que ha d'assignar-se a l'ambient compartit i la que correspon a l'ambient no compartit. Es basa en el fet que els bessons monozigòtics (MZ) comparteixen el cent per cent dels gens, mentre que els dizigòtics (DZ) només tenen en comú el 50%. Si els bessons MZ s'assemblen en un tret de conducta o del caràcter més que els DZ, llavors podem inferir que aquesta major similitud és deguda a factors d'índole hereditària. L'*heretabilitat* és un concepte estadístic que es refereix al grau en què l'herència genètica modula les diferències individuals d'un tret particular, i pot estimar-se (de manera una mica grossera) com el doble de la diferència existent entre les correlacions que mostren els MZ entre si i els DZ entre si, en cada atribut mesurat.

Ara bé, en la mesura que la semblança (és a dir, la magnitud de la correlació) dels parells de MZ no siga dues vegades major que la correlació existent entre els parells DZ, es pot parlar de la influència de l'ambient. L'ambient compartit inclou les experiències viscu- des en el si matern i totes aque- lles circumstàncies que van influir tant sobre l'un com sobre l'altre de manera equiparable (la mateixa casa, els mateixos parents, la mateixa dieta ali- mentària, la mateixa escola i barri, etc.). S'entén que aquesta

«LA NATURALESA HUMANA INFLUEIX AFAVORINT O DIFICULTANT QUE ALGÚ DESENVOLUPE CONDUCTES ANTISOCIALS. L'AMBIENT COMPENSA O AGREUJA LA PREDISPOSICIÓ O VULNERABILITAT HERETADA»

influència afavoreix la semblança entre els bessons. L'ambient no compartit es refereix a les experiències viscudes de manera única (per exemple, un dels bessons pateix un abús sexual per part d'un familiar i l'altre no; un pateix una infecció infantil severa i l'altre no; un arriba al món amb patiment fetal i l'altre no...), i serveixen per a fer més diferents els bessons.

A partir de múltiples dades obtingudes mitjançant aquesta aproximació i usant diversos índexs de delinqüència així com mesures de trets temperamentals vinculats a la conducta antisocial, es pot afirmar que la naturalesa humana influeix afavorint o dificultant que algú desenvolupi conductes antisocials. El fet, per exemple, que el tret més important per a explicar la conducta violenta de què avui disposem –la insensibilitat o fredor emocional– tinga aproximadament d'un 50% a un 60% d'heretabilitat indica que per a algunes persones la comissió de delictes siga una miqueta més «natural» que per a altres.

**«L'AMBIENT INFLUEIX
SEMPRE, PERÒ HO FA EN
INTERACCIÓ AMB SUBJECTES
QUE CARREGUEN AMB UNA
NATURESA BIOLÒGICA
SINGULAR»**

L'ambient pot tenir rellevància per a compensar (o agreujar) la predisposició o vulnerabilitat heretada. Totes les dades indiquen al seu torn que l'ambient no compartit o únic que ha viscut *l'individu* és el més determinant en aquest terreny; allò que li succeeix a un subjecte en particular, la manera com cadascú registra i

interpreta un esdeveniment. Per posar un sol exemple, en la biografia d'Alfredo Galán, el conegut «assassí de la baralla», les seues experiències de fracàs a l'escola i en les relacions socials (incloent-hi les xiques) van ser nítides a l'hora de forjar una motivació orientada a cercar reconeixement i notorietat en la societat. Això li va ocórrer només a ell; les seues experiències singulars, en interacció amb una personalitat emocionalment freda i malvada, el van portar a una cadena d'assassinats a la província de Madrid durant l'any 2003. Sis persones van morir abans que s'entregara, davant l'estupefacció de la policia (la història de Galán i de cinc assassins en sèrie més apareix en el meu estudi criminològic *El rastro del asesino*, 2006).

Antonio Barroso, 2006. Sèrie «Agressivitat». Fotografia digital manipulada.

En què consisteix aquesta insensibilitat o fredor emocional? Es tracta del «nucli dur» de la psicopatia (vegeu en aquest número l'article del professor Moltó), però és un ingredient, encara que adopte graduacions molt més modestes i selectives, en moltes agressions i delictes. Consisteix, en essència, en la falta d'empatia. En l'absència de sintonia amb el patiment aliè. És a dir, en la capacitat per a cosificar algú i no sentir el seu patiment, així com en la tendència a veure el món des d'un angle merament egocèntric i explotador. Les excuses, les «circumstàncies atenuants» que els psicòpates troben en les seues malifetes, l'«oblit» dels mals causats, l'absència de remordiment... Tot això troba el seu origen en la incapacitat de doldre's del mal aliè. Es tracta, a més, d'un tret ben mesurat en la investigació actual, mercè no sols a tests psicomètrics sinó també a proves de valoració externes a l'individu i a estudis neurofisiològics i de neuroimatge (que apunten a circuits de l'amígdala cerebral i a altres zones del cervell límbic com a

**«AL SUBJECTE POC DOTAT
D'EMPATIA LI PLANTEJA
UN REPTE INABASTABLE
CONSIDERAR MOLEST
O DESAGRADABLE
EL PATIMENT DE L'ALTRI»**

mediadors d'aquesta pobra o nul·la resposta de sintonia emocional davant el dolor dels altres). Estudis on s'observa que al subjecte poc dotat d'empatia li planteja un repte inabastable considerar molest o desagradable *el patiment en altri*. Sobre aquesta mena de reacció s'instauren els fonaments principals de la socia-

bilitat, perquè recolzant-s'hi es construeixen projectes compartits mentre es van soldant les fractures inevitables davant els inconvenients. Sense aquesta empatia, la crueltat i la depredació explotadora es tornen opcions molt més «raonables».

■ LA SÍNDROME DE DESVIACIÓ ASOCIAL

Ara bé, l'empatia no és sinó una part molt rellevant d'un conjunt de trets del caràcter molt més complex. En el substrat del temperament —resultat de la interacció de la biologia heretada amb l'ambient— hem d'incloure també altres atributs com ara la impulsivitat, el predomini d'emocions negatives i el desig de córrer

Antonio Barroso, 2006. Sèrie «Agressivitat». Fotografia digital manipulada.

UNA HISTÒRIA DE VIOLÈNCIA

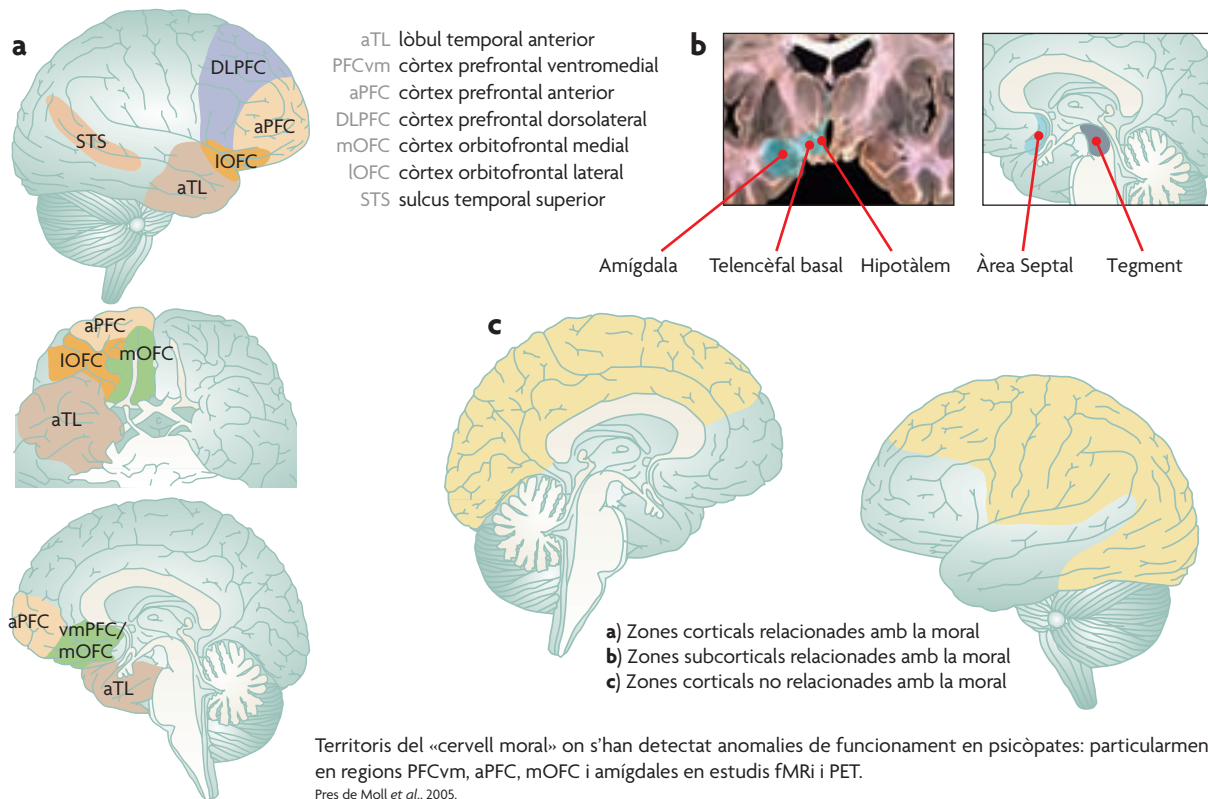
MONOGRÀFIC

riscos o la temeritat i la recerca de sensacions. Aquestes variables defineixen una modalitat de reacció psicofisiològica habitual on prenen lloc atributs psicològics com una autoestima làbil (a vegades pobra però sovint hipertrofiada), una visió narcisista del món i una percepció hostil dels esdeveniments, a partir de la qual la violència seria una resposta privilegiada davant les amenaces quotidianes amb què els delinqüents violents registren els esdeveniments ordinaris de la vida diària (derivada en part d'aquesta autoestima esbiaixada).

En l'àmbit de les capacitats o aptituds cognitives, en els delinqüents violents reincidents sol detectar-se una intel·ligència deficient i això els dificulta planejar adequadament la conducta, anticipar les conseqüències perniciosos, negociar els conflictes mitjançant pactes, compromisos o demores; desenvolupar alternatives davant l'agressió i prendre decisions més adaptades als problemes. Es tractaria, en resum, d'un dèficit generalitzat en el rendiment del cervell «executiu» o ponderador, la qual cosa tindria profunds efectes en l'àmbit del desenvolupament de les competències (èxit a l'escola o en la feina) i en les relacions socials (rebuig de companys d'edat amb tendències prosocials).

Aquesta realitat en l'equipament psicològic del caràcter de l'individu el fa particularment vulnerable a presentar diferents tipus de desviació, que podríem agrupar en quatre grans modalitats de conductes associals: la violència interpersonal (agressions físiques, vandalisme, incendis), els delictes contra la propietat, el desafiament a l'autoritat (assetjament i rebel·lia a l'escola, en la feina i a casa) i conductes de risc elevat (conducció temerària, abús de drogues i alcohol, prostitució, etc.). Ni més ni menys que 21 estudis en diferents països del món occidental han demostrat que darrere d'aquestes activitats es troba una síndrome general: el subjecte que fracassa a l'hora d'integrar-se en la societat va mostrant una seqüència de comportaments que es desenvolupen durant el transcurs de la vida. Aquesta seqüència mostra variacions d'acord amb el context específic en què el patró asocial desviat pren cos i en funció de l'edat i recursos de l'individu. Per exemple, en l'actualitat sabem que l'aparició primerenca (en la infància) d'aquesta síndrome en els xics evoluciona de manera més intensa i perdurable que l'aparició tardana (al final de l'adolescència). En altres paraules: no tots els delinqüents violents exhibeixen totes les conductes incloses en la síndrome general de la desviació asocial, però com més jove

Antonio Barroso, 2006. Sèrie «Agressivitat». Fotografia digital manipulada.

sigués l'individu a l'hora de presentar conductes desviades, més probabilitats hi haurà que mostre una varietat més àmplia de la síndrome i que mantinga les conductes antisocials amb major persistència i gravetat.

En l'actualitat tenim múltiples maneres fiables de mesurar la desviació asocial. En el pla de la biologia, els indicadors neurocognitius mostren dificultats primàries en la socialització: la capacitat de generar una consciència en què s'inscriuen «les normes bàsiques del clan» constitueix el substrat essencial d'aquesta mancança. A aquesta manca endògena en la cristallització dels escrúpols de consciència s'afegeixen estils de pensament i dèficits cognitius associats que dificulten el progrés en l'aprenentatge de valors que estan culturalment prescrits per a la integració feliç en el grup social (els que solen obeir la llei). Encara que el mesurament en aquest últim àmbit és més imprecís, la investigació acumula molts resultats concloents. El context facilita o dificulta el procés de desviació asocial. Aquest procés té característiques comportamentals molt semblants en tota la societat occidental (i sens dubte en altres cultures, almenys en el sentit dels actes més primitius d'agressió i traïció). El fet que tots hàgem trencat la llei en un moment o un altre de manera selectiva (eludir impostos, evitar pagar alguna factura) no nega aquesta realitat, igual com el fet que de tant en tant tinguem febre no nega que hi haja anomalies ben definides que generen agrupacions de símptomes —entre ells la febre—, i que són reconeguts com a entitats diagnòstiques diferenciades.

**«EL SUBJECTE QUE
FRACASSA A L'HORA
D'INTEGRAR-SE EN
LA SOCIETAT VA MOSTRANT
UNA SEQÜÈNCIA DE
COMPORTAMENTS QUE ES
DESENVOLUPEN DURANT
EL TRANCURS DE LA VIDA»**

L'expressió «personalitat antisocial» o «criminal» renaix ara sota els nous estudis neurocognitius de la criminologia biosocial. No té ja aquell sentit lombrosià de «criminal nat», però afirma la idea que hi ha persones que actuen d'una manera peculiar (aprofitat, fred, predator i cruel) enfront dels altres. Aquells que comencen aviat a rebel·lar-se contra les normes i deures de la societat per apuntar-se sistemàticament a opcions oportunistes solen mostrar la síndrome de la desviació asocial d'una manera plena i intensa en el seu currículum ulterior. Altres exhibeixen conductes danyoses més selectives i per menor temps: el fet que l'abús de l'alcohol i les drogues, la irresponsabilitat en la feina, l'itinerari delinqüent i el fracàs en les relacions socials positives hi concórreguen amb tanta freqüència és una prova de tot això. No tots els éssers humans estan igualment capacitats per a actuar com a predators davant els seus conespecífics. Afortunadament. ⊕

BIBLIOGRAFIA

- LE BLANC, M.; BOUTHILLIER, C., 2003, «A developmental test of the general deviance syndrome with adjudicated girls and boys using hierarchical confirmatory factor analysis», *Criminal Behaviour and Mental Health*, núm. 13, pp. 80-105.
- GARRIDO, V., 2005, *Què és la psicologia criminològica?*, Madrid, Biblioteca Nova.
- 2006, *El rastro del asesino*, Ariel.
- MOLL, J.; et al., 2005, «The moral basis of human cognition», *Nature Reviews Neuroscience*, pp. 799-809
- PINKER, S., 2004, *La tabla rasa*, Barcelona, Paidós.
- SANMARTÍN, J. (ed.), 2004, *El laberint de la violència*, Barcelona, Ariel.

Vicente Garrido Genovés. Departament de Teoria de l'Educació, Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, Universitat de València.

